

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

מדרש איכה רבה

מדרש איכה רבה הוא מדרש אגדה פרשני על מגילת איכה. המדרש נערך בארץ ישראל, ככל הנראה במאה החמישית או השישית לספירת הנוצרים. לאחר עריכתו נעשה שימוש רב במדרש בדרשות בציבור בתשעה באב, וכך במשך הזמן הפך לשני חיבורים נפרדים, המשקפים נוסחים שונים של המדרש. נוסחים אלה התפתחו במקומות שונים: נוסח אחד התפתח באיטליה ובאשכנז והנוסח השני התפתח בספרד ובמזרח; לכל אחד מן הנוסחים נוספו מקורות שונים ומגוונים שעניינם אבל ונחמה.

בידינו שתי מהדורות דפוס של המדרש המשקפות את שני נוסחיו: מדרש איכה רבה, בתוך 'מדרש חמש מגילות', ומדרש איכה רבה במהדורת בובר.

שם המדרש

במקורות מצויים כמה שמות עיקריים למדרש. השם הקדום ביותר הידוע לנו הוא 'הגדת איכה', המופיע בכתבי רב נסים גאון וברשימת ספרים שנמצאה בגניזה הקהירית. בכתבי היד של המדרש ובכתביהם של אחדים מן הראשונים מוזכרים השמות 'מגילת איכה' ו'מדרש קינות'¹, אך רוב הראשונים מכנים את המדרש בשם 'מדרש איכה' או 'מדרש איכה רבתי'. **צונץ** שיער כי השם 'איכה רבתי' ניתן במקור רק לפרק הראשון של המדרש, על סמך הפסוק הראשון במגילה – 'איכה ישבה בדד העיר רבתי עס'. לאחר מכן הורחב שם זה, לדעתו, לשאר פרקי המדרש. **בובר** שיער כי התואר 'רבתי' ניתן למדרש כדי להבדילו ממדרש נוסף למגילת איכה, שהיה מצומצם יותר בהיקפו ונקרא 'איכה זוטא'.

המדפיסים בקושטא- פיזרו בשנת רע"ט הדפיסו יחד את כל מדרשי המגילות תחת השם 'מדרש חמש מגילות', ומאוחר יותר הם צירפו את מדרשי המגילות יחד עם מדרשי האגדה על התורה, וכך נוצר "מדרש רבה" על התורה והמגילות. אולם, כל אחד מעשרת המדרשים האלו הוא מדרש אגדה עצמאי שנוצר במקום ובזמן אחר.

זמנו ומקומו של המדרש

מדרש איכה רבה הוא מדרש ארץ ישראלי, כפי שעולה משמות החכמים המוזכרים בו, מהשפה בה הוא כתוב ומן המקורות שאותם הוא מזכיר. החוקרים העריכו שהמדרש שייך למדרשי האמוראים הקדומים, בהתבסס על כך שבמדרש לא מוזכרים שמות של אמוראי ארץ ישראל ולא נרמזים אירועים היסטוריים מאוחרים למאה הרביעית. זאת ועוד: רבות מן הדרשות במדרש היו ידועות לפייטן אלעזר בירבי קיליר, המכניס אותן לפיוטי הקינות. המדרש עושה שימוש במשנה, בתוספתא ובמדרשי התנאים, וכן נראה כי הוא מכיר את התלמוד הירושלמי.

צונץ סבר כי המדרש אמנם התחבר במאה החמישית, אך נערך רק במחצית השנייה של המאה השביעית, לאחר הכיבוש הערבי. ככל הנראה הסתמך צונץ בקביעתו זו על הדרשה המזכירה את מלכות ישמעאל בין שאר המלכויות ששלטו בארץ ישראל: 'בבל וכשדים, מדי ופרס, יון ומקדון, אדום וישמעאל' (איכה רבה א, מב). ואולם נוסח זה אינו הנוסח המקורי של המדרש, ובמקור נכתב במקום ישמעאל – שעיר. רוב החוקרים מניחים שהמדרש נערך במאה החמישית, אך אלו הגורסים כי מדרש איכה רבה השתמש במדרש ויקרא רבה מאחרים את זמן עריכתו למאה השישית. כאמור, גם לאחר עריכת המדרש נוספו לו דרשות, סיפורים ומקורות מאוחרים, והוא הושפע רבות גם מן

¹ רש"י מזכיר את מדרש קינות בפירושו לקהלת יב, ו, ואת מדרש איכה רבתי בפירושו לירמיהו מ, א.

תקציר

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

התלמוד הבבלי. העובדה שהמדרש שימש את הציבור הרחב גרמה לכך שהמשיך להתגבש ולהתרחב במשך תקופה ארוכה והתפצל לשני נוסחים נפרדים, שהתפתחו באופן עצמאי.

תקציר

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות